

ΦΑΙΔΩΝΟΣ Ι. ΚΟΥΚΟΥΛΕ

¹Ακαδημαϊκοῦ

²Ομοτίμου καθηγητοῦ

τοῦ Δημοσίου καὶ ³Ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν

ΠΕΡΙ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΑΞΕΩΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ

Παρατηρήσεις εἰς τὸ κείμενον τῆς βασιλείου τάξεως τοῦ Πορφυρογεννήτου ἔκαμον πρὸ ἐτῶν κρίνων τὴν ἔκδοσιν τοῦ μακαρίτου πατρὸς Albert Vogt ¹ καὶ εἶτα ἐν ἰδιαιτέρᾳ μελέτῃ μου ², ἃν δ' ἐπ' ἀνέρχομαι σήμερον εἰς τὸ θέμα, τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ἐπιθυμίας μου νὰ συμβάλω, τὸ κατὰ δύναμιν, εἰς πληρεστέραν ἔκδοσιν καὶ ἀκριβεστέραν κατανόησιν ἑνὸς τόσο ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ καὶ τόσον δυσκόλου πρὸς κατανόησιν κειμένου, τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὁποίου μετ' ἀνυπομονησίας ἀναμένουσιν οἱ Βυζαντινολόγοι.

Αἱ σημεριναὶ παρατηρήσεις μου ἀφοροῦν εἰς ἐσφαλμένον τονισμόν, ἢ κακὸν χωρισμὸν ὠρισμένων λέξεων, εἰς τὴν ὁρτὴν ἀποκατάστασιν κακῶς ἐκδοθεισῶν, εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς σημασίας διαφόρων λέξεων ἢ φράσεων καὶ εἰς τὴν διόρθωσιν πραγματικῶν σφαλμάτων ³.

⁴Ἐν 667,5 γράφε *καματερῶν*, ἀντὶ *καματέρων* *καραβίων*. Ὁ τονισμὸς *καματερός* καὶ *καματηρός* συνηθέστατος ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς κειμένοις. Τὸ ἐν 232,2 *μαρμαρίου* *πουλπίτου*, τονισμὸς δὲν καὶ ὁ Vogt ἀποδέχεται (τόμ. 2,40,7) ἀναγνωστέον, ὥς καὶ νῦν, *μαρμαρίου* *πουλπίτου* (πβ. *ξύλινου*, *λιθίνου*, *χαλκίνου*). Ἐν 401,19 ἐκδίδεται τὰ *κραββάτια* καὶ *σκύφια*, ἀντὶ *σκυφία*. Τὸ *σκυφίον* καὶ οὐχὶ *σκύφιον* πολὺλέκτον κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ⁴. Καὶ τὸ ἐν 333,22 ἐκδοθὲν *δίχα* τοῦ σφαιρίου καὶ τοῦ *παραβάτου*, ὁρθῶς ἔχει

1. Βλ. Ἑπετηρίδος Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμ. ΙΑ', σ. 458 ἐξ. καὶ τόμ. ΙΖ', σ. 307 ἐξ.

2. Διορθωτικὰ καὶ ἐρμηνευτικὰ εἰς τὴν Ἐκθεσιν τῆς βασιλείου τάξεως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, Ἑπετηρ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδ., ΙΘ', σ. 75 ἐξ.

3. Αἱ παραπομπαὶ μου, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει συμπληρωθῇ ἡ τοῦ ὅλου κειμένου ἔκδοσις, γίνονται κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Βόννης.

4. Βλ. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τόμ. Ε', σ. 158.

παραβατοῦ, ὡς κατωτέρω θὰ λεχθῇ, τὸ δ' ἐν 581,4 *τάων* τὸ αὐγουστιανὸν μανδίων, *ταὼν* ἀναγνωστέον ¹ καὶ τὸ ἐν 406,20 ἀναφερόμενον *πάλλιν* τὸ ὑπὸ τοῦ πρεσβευτοῦ τῶν Περσῶν εἰς τὸν ἡμέτερον βασιλέα προσφερόμενον, *παλ-λιν* τονιστέον ².

³ Ἄλλοτε ἐπέστησα τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ κειμένου τῆς βασιλείου τάξεως ἐπὶ τοῦ ἐν αὐτῷ κακοῦ χωρισμοῦ ἢ τῆς ἐσφαλμένης ἐνώσεως δύο λέξεων ⁴. Ἐνταῦθα προσθέτω ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ (413,5) «ἡ δὲ τοῦ παπιδωνος προσηγορία Ρωμαϊκὴ ἐστὶ *rapili* δ γὰρ λέγεται, δ καλοῦσιν οἱ Ἑλληνες ψυχάριον», τὸ *rapili* δ γὰρ ἀναγνωστέον *rapilio* γάρ. Τὸ αὐτὸ ζητέον καὶ διὰ τὸ *κατασκουτάριν*, ἀντὶ *κατὰ σκουτάριν* (429,12).

⁵ Ἐν 448,3 λέγεται ὅτι ὁ βασιλεὺς διατάσσει τοὺς πολιτικοὺς ἄρχοντας, ἵνα τοὺς ἐν καιρῷ ἐκστρατείας ἀπομένοντας τῶν στρατιωτῶν «*καταβάγειαν*, ἐλαύνωσιν εἰς τὸ ταξιδιον». *Βαγεύω* κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, καὶ σήμερον εἰς τὰς Κυκλάδας, σημαίνει περιφέρομαι ἀπουσιάζων ἐκ τοῦ καθήκοντός μου. Κατὰ ταῦτα τὸ καταβάγειαν *κατὰ βαγείαν* ἀναγνωστέον.

Τὸ ἐπανειλημμένως γραφόμενον *δημῶται* (113,24· 589,16· 590,7) δέον διὰ τοῦ ο νὰ γράφεται καὶ τὸ *καμήσιον* (24,18) γραφῇ, ἣν καὶ ὁ Vogt ἀπεδέχθη (1, 19,13) διὰ τοῦ ι γραπτέον. Ἐν 500,14 ἀντὶ «φακιόλιον λευκὸν χρυσοῦφαντον ἔχων ἐπὶ τοῦ μετώπου ὁμοίωμα στεφάνου χρυσοῦφάντου» γράφε *ἔχον* καὶ πάλιν ἐν 435,12 ἀντὶ τοῦ «τὸ δὲ πλῆθος *προσερρύνει* τῇ ἐκκλησίᾳ» γρ. *προσερρύνῃ*. Τέλος τὸ ἐν τῷ σχολίῳ τῆς σελίδος 411,6 *παιδαγωγ-ιανὸς* δέον διὰ τοῦ ε νὰ γραφῇ *παιδαγωγιανός*. Ὑπόκειται ἔδῳ τὸ πεδίον, ἢ πεδιάς. Πβ. τὸ μεταφραζόμενον Λατινικὸν Καμπιδούκτωρ ἔνθα σαφῶς περὶ τοῦ *campus* πρόκειται.

⁶ Ἐν 579,11 καὶ 641,15 ἀναφέρονται *γλανίδια πλατώνια*, ἐν δὲ ταῖς σελίσιν 580,21 καὶ 581,2 *γλανίδια*· *πλατάνια*. Ὁ Reiske ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῶν σχολίων του σελ. 682 παρατηρεῖ· δὲν γνωρίζω ποία εἶναι ἡ ὀρθὴ γραφὴ καί, ἂν οὐ εἰκάσῃ ἀπίθανα, προσθέτει· *si praeferas possis ab intextis platonis hoc est damis vel cervis repetere*. Ἡ τελευταία αὕτη παρατήρησις εἶναι ὀρθή. Ἡ μόνη ὀρθὴ γραφὴ εἶναι *πλατώνι*, ὅφ' ὃν τύπον καὶ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ

1. Πβ. τὸ ἐν τῷ αὐτῷ κειμένῳ (128,14) ὀρθῶς ἔχον ταῶνας κογχευτούς. Καὶ ἐν τῇ διατάξει τοῦ Μιχαήλ Ἀτταλειάτου (Κ. Σάθα, Μεσ. βιβλ., 1, 51) κεῖται ταῶν κογχευτός.

2. Ἐν τῷ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ζωναρά φερομένῳ λεξικῷ ἀναγινώσκωμεν· μανδύας· εἶδος ἱματίου καὶ τὸ τῶν μοναχῶν παλλίον· καὶ πάλιν· ἀμπεχόνῃ· ἱμάτιον, παλλίον. Ἐγγραψε δὲ καὶ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (PG, 37,392)· βούλομαι αὐτῷ δοθῆναι κάμασον ἐν, στιχάριον ἐν, *παλλία* β'. Πβ. καὶ τὴν Βυζαντινὴν παροιμίαν· κατὰ τὸ παλλίον σου τῆνε καὶ τοὺς πόδας σου (Κ. Krumbacher, Die Moskauer Sammlung Mittelgriechischer Sprichwörter, σ. 413, ἀρ. 107).

3. Ἐπετηρίς Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδῶν, ΙΘ', σ. 83, 84.

γλωσσαρίῳ τοῦ Du Cange φέρεται ἡ λ. καὶ νῦν ἐν τῇ Δυτικῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ Κυνουρίᾳ καὶ ὡς *πλατώνια* ἐν Αἴνῳ, Ἡπείρῳ, Κερκύρᾳ καὶ Μακεδονίᾳ, δηλοῦσα εἶδος δορκάδος μὲ μεγάλα κέρατα, ἣν οἱ ἀρχαῖοι πρόκα ἐκάλουν¹.

Ἐν 208,3, προκειμένου περὶ τοῦ στεψίμου τῆς Αὐγούστης, λέγεται ὅτι «νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ καὶ *εἰσέρχονται* εἰς τὸν ἅγιον Στέφανον καὶ προσκαλεῖται τὸν Πατριάρχην». Γράφει καὶ *εἰσέρχεται*, ὁ πραιπόσιτος δῆλα δῆ.

Ὅταν ὁ ἐκστρατεῖων βασιλεὺς ἠρώτα τοὺς στρατιώτας πῶς ἔχουν αὐτοί, αἱ γυναῖκες τῶν καὶ τὰ παιδιά, οὗτοι δὲ ἀπῆντων «ἡμεῖς οἱ δοῦλοί σου ὑγιαίνομεν», προσέθετε· «*χάρις τῷ ἁγίῳ Θεῷ τῷ ἐν ὑγείᾳ διατηροῦντι ἡμᾶς*». Ἀντὶ τοῦ ἡμᾶς γραπτέον ἀναμφιβόλως *ὑμᾶς*, τοὺς στρατιώτας τουτέστι καὶ τὰς οἰκογενεῖας τῶν. Θὰ ἦτο ἄτοπον ὁ βασιλεὺς κατὰ τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεόν, διότι τὸν διατηρεῖ ἐν ὑγείᾳ.

Κατὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν Σαρακηνῶν πρέσβων λέγεται ὅτι ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ «ἡ δὲ χρυσὴ τράπεζα οὐκ *ἔστι*» (587,15). Γράφει οὐκ *ἔστι*, δὲν ἐστήθη δῆλα δῆ, ὡς ὀρθῶς γράφεται ἐν ἄλλοις χωρίοις (594,9·595,12·597,17).

Κατὰ τὴν ἀκτολογίαν τῶν δῆμων ἐπὶ προαγωγῇ πατρικίου ὁ λαὸς ἔλεγεν, ἐπευφημῶν τὸν βασιλέα· «τίς οὐκ ἔχει ἐπὶ πλεῖον δοξάσαι τὸν μόνον ἀθάνατον βασιλέα καὶ προβιβάζοντα ἀξίαν τοῖς ἀξίοις καὶ σὲ ὁ δεῖνα ἐτίμησαν *παραδόξως* τὴν τοῦ πατρικίου περίδοξον ἀξίαν» (252,21) καὶ περὶ προαγωγῆς ὑπάρχου προκειμένου πάλιν φέρεται «καὶ σὲ ὁ δεῖνα ἐτίμησαν *παραδόξως*» (266,17).

Ἡ γραφὴ παραδόξως, ἣν καὶ ὁ Vogt ἐν τῇ ἐκδόσει του τηρεῖ (2,58,11·71,32) ἐξ ἀντικαταστάσεως τῆς προθέσεως περὶ διὰ τῆς παρὰ. Ὅτι *περιδόξως* ἀναγνωστέον, φανερῶναι ἡ συνέχεια τῶν ἀνωτέρω χωρίων, ἐν ᾗ, μετὰ τὸ παραδόξως, φέρεται «τὴν τοῦ πατρικίου *περίδοξον* ἀξίαν» καὶ «τῇ τοῦ ὑπάρχου *περιδόξῳ* ἀξίᾳ».

Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐν τῷ Κλητορολογίῳ τοῦ Φιλοθέου (762,10) μετὰ τῆς παραδόξου πάσης συγκλήτου ἀναγνωστέον μετὰ τῆς *περιδόξου* πάσης συγκλήτου.

Κατὰ τὴν ἐν ἐκστρατεῖᾳ πορείαν τοῦ βασιλέως, μέλλοντος τοῦ στρατοῦ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν ἐχθρικὴν χώραν, ὠρίζετο ποῖον τιμῆμα ἔπρεπε νὰ προπορεύεται, καὶ συνεχίζει τὸ κείμενον «οἱ δὲ τοῦ βασιλέως *προέχοντες* ἐκείνου μᾶλλον ὑπῆρχον τοῦ θέματος, οἱ ἐπλησίαζον τῇ ἐχθρικῇ γῇ διὰ τὸ πείραν ἔχειν αὐτοὺς τῶν τε ὁδῶν καὶ τῶν λοιπῶν τόπων τῶν ἐχθρῶν» (454,6).

1. Τὰ πλατώνια ὀρθῶς καὶ ὁ J. Ebersolt, Les arts somptuaires, σ. 72, μεταφράζει διὰ τοῦ daïms. Βλ. καὶ Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, Β' Π, 44.

Ἄντι τοῦ προέχοντες, ὁρθῶς ἔχει *προτρέχοντες*, ὡς παράλληλα χωρία δεικνύουσι. Πβ. «οἱ δὲ ἔμπροσθεν τῶν θεμάτων προέτρεχον ὑποδεικνύοντες τοὺς τῶν ποταμῶν πόρους καὶ τὰς εὐθείας ὁδοὺς» (452,15) καὶ πάλιν «μετὰ ταῦτα ὥριζεν (ὁ βασιλεὺς) ἀπὸ τῶν θεμάτων μοίρας τινὰς τοὺς μὲν *προπορεύεσθαι* ἔμπροσθεν τοῦ φροσσάτου, πρὸς φυλακὴν αὐτοῦ, τοὺς δὲ ὀπισθεν ἐπακολουθεῖν» (453,16).

Ἐν ταῖς παρατηρήσεσί μου εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς βασιλείου τάξεως¹ διέλαβον περὶ τῆς χρήσεως τῆς προθέσεως μετὰ παρὰ τοῖς *Βυζαντινοῖς* συγγραφεῦσιν. Ἐνταῦθα παρατηρῶ ὅτι καὶ τὴν πρόθεσιν κατὰ ἀντικαθίστα αὐτή. Τὸ ἐν 91,13 λοιπὸν «προέχονται ἕκαστος μετὰ τὴν αὐτοῦ τάξιν», ὁρθῶς ἔχει καὶ ἄνευ ἀνάγκης ὁ Vogt (1,84,6) ἔδωκεν ἕκαστος κατὰ τὴν αὐτοῦ τάξιν.

Σήμερον λέγομεν κοινῶς στρώσαμε τραπέζι γιὰ πέντε ἢ γιὰ δέκα, παρέθεσαμεν δὴλα δὴ τράπεζαν, ἵνα ἐν αὐτῇ παρακαθήσῃσι πέντε ἢ δέκα πρόσωπα. Ὅταν λοιπὸν ἐν 603,10 λέγεται ὅτι «τῇ ἐπαύριον τοῦ βρουμαλίου ἵσταται τράπεζα ἐν τῷ περιβλέπτῳ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ διὰ ἰσ' καὶ τὰ ἐγγὺς ἀποκοπτὸν» σημαίνει τράπεζαν, ἵνα ἐν αὐτῇ παρακαθήσῃσι δέκα καὶ ἕξ πρόσωπα, ἐγγὺς δ' αὐτῆς ἰδιαιτέρα (ἀποκοπτῇ) διὰ τοὺς βασιλεῖς τράπεζα. Ὅμοιως ἐξημνητεῖα καὶ τὰ «τῇ ἐπαύριον τοῦ βρουμαλίου ἵστατο μία τράπεζα ἐν τῷ ἀριστηρίῳ οἰκειότερα διὰ τριῶν» (604,15) καὶ πάλιν «ἐν δὲ τῷ περιβλέπτῳ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἵστατο ἑτέρα τράπεζα διὰ ἕξ καὶ τὰ ἐγγὺς ἀποκοπτὸν» (604,21), ἥτοι ἵνα παρακαθήσῃσι τρία ἢ ἕξ πρόσωπα.

Τὸ πρῶτον χωρίον ὁρθῶς νοεῖ ὁ Reiske, ὅταν γράφῃ «*tabula privata pro sedecim aut prope modum capitibus excipiendis*» μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι παρανοεῖ τὴν φράσιν καὶ τὰ ἐγγὺς ἀποκοπτὸν, ὅπερ σημαίνει καὶ ἐγγὺς τῆς τραπέζης αὐτῆς ἀποκοπτὸν, ξεχωριστὸν τραπέζιον, ἐν ᾧ, ὡς ἔξακολουθεῖ τὸ κείμενον, «καθέζονται οἱ δεσπότες μετὰ τῶν μαγίστρων, ἀνθυπάτων, πατρικίων, ὀφφικιαλίων καὶ πρωτοσπαθαρίων, καθὼς τὸ τακτικὸν κλητορολόγιον διαγορεύει».

Ἐν ᾧ λοιπὸν ὁ R. ὁρθῶς νοεῖ τὸ πρῶτον χωρίον, παρανοεῖ τὰ δύο ἐπόμενα ὅταν, νομίζων ὅτι περὶ ἀριθμοῦ φαγητῶν, μίσσων, πρόκειται, μεταφράζῃ *mensa privata pro tribus fere missibus καὶ mensa privata pro sex aut prope modum missibus*.

Συμφώνως πρὸς τὰνωτέρω τὸ ἐν 451,4 λεγόμενον ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀναχωρῶν εἰς ταξίδιον ἐκ τῆς βασιλευσύσης «ἄχρι τοῦ συνοψίσεσθαι τὸν λαόν», ἥτοι ἕως ὅτου νὰ συγκεντρωθῇ ὁ στρατός, «ἡρίστα διὰ τριῶν, ἐδείπνει δὲ διὰ

1. Ἐπετηρίς Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδῶν, ΙΘ', 77.

δύο», συμφώνως, λέγω, πρὸς τᾶνωτέρω, τὸ ἡρίστα διὰ τριῶν καὶ ἐδείπνει διὰ δύο δὲν σημαίνει *trinis prandebat ferculis*, *caenabat binis*, ἀλλὰ παρεκάθητο εἰς τράπεζαν ἔνθα παρήσαν κατὰ μὲν τὸ γεῦμα τρία πρόσωπα, δύο δὲ κατὰ τὸ δεῖπνον.

Θὰ ἦτο πολὺ βέβαια, ἂν ἡ ἐρμηνεία αὕτη τοῦ R. ἦτο ἀληθής, νὰ φαντάζεται τις τράπεζαν εἰς ἣν οὐ μόνον ἕξ, ἀλλὰ καὶ δέκα καὶ ἕξ παρευρίθοντο μῖσσοι !

Σημειωτέα ἐνταῦθα ἡ σύνταξις τῆς προθέσεως διὰ μετὰ γενικῆς διὰ τριῶν καὶ διὰ δύο (451,4) καὶ πάλιν διὰ τριῶν (604,15). Τὴν σύνταξιν ταύτην, συνήθη ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, εὐρίσκομεν καὶ ἐν ἄλλῳ χωρίῳ τῆς βασιλείου τάξεως ἔνθα λέγεται ὅτι «τὰ δὲ ξενάλια τὰ τῷ βασιλεῖ φερόμενα διὰ κριθῆς παραλαμβάνει ὁ τοῦ στάβλου κόμης» (477,4). Καὶ ἡμεῖς θὰ ἐλέγομεν τὰ προσφερόμενα γιὰ κριθάρι τῶν ἀλόγων παραλαμβάνει ὁ κόμης τοῦ στάβλου.

Ὅταν συναλαμβάνετο τις ἐκτὸς τοῦ χαρακώματος, ἀγνοῶν τὸ οἶκον, ἦτο τὸ σύνθημα, ἐδεσμεύετο καὶ ὠδηγεῖτο εἰς τὸν δρουγγάριον, ὅστις εἶχεν ἀναλάβει τὸν νυκτερινὸν τῆς ἀσφαλείας ἔλεγχον, καὶ συνεχίζει τὸ κείμενον «καὶ ὑπομιμνήσκειται περὶ τούτου ὁ βασιλεὺς καὶ εἴ τι κελεύει ἡ βασιλεία αὐτοῦ» (482,5). Ἐνταῦθα λείπει τὸ ρῆμα γίγνεται : καὶ εἴ τι κελεύει ἡ βασιλεία αὐτοῦ γίγνεται.

Κατὰ τὴν περιγραφὴν βασιλικῶν ταξιδίων λέγεται ὅτι οἱ πολιτικοὶ ἀρχοντες τοὺς μὴ προσελθόντας εἰς τὰς τάξεις τῶν στρατιώτας «μετὰ τὸ ἀποβαλεῖν τὸν λαόν» (448,4) ἔπρεπε νὰ συλλαμβάνουν καὶ νὰ κρατοῦν δεσμίους. Τὸ μετὰ τὸ ἀποβαλεῖν ὁ R. μεταφράζει διὰ τοῦ *post illud temporis*. Κυρίως τὸ μετὰ τὸ ἀποβαλεῖν τὸν λαόν ἐνταῦθα σημαίνει μετὰ τὸ εἰσβαλεῖν τὸν στρατὸν εἰς τὴν ἐχθρικὴν χώραν.

Τὸν μέλλοντα νὰ προαχθῇ εἰς κουροπαλάτην «ἐπαίρει αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος καὶ ἐξέρχεται εἰς ἐπισκοπὴν τῶν πατρικίων» (230,3). Ὁ R. μεταφράζει *ad custodiam patriciorum egreditur*. Ὁρθότερον ὁ Vogt (2,37) *sous les regards des patrices*. Ἡ ὀρθὴ ἐρμηνεία εἶναι : διὰ νὰ τὸν ἴδουν οἱ πατρικοί.

Κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἱππικῶν ἀγώνων οἱ μέλλοντες ν' ἀγωνισθῶσιν ἡνίοχοι ἐπήγαινον εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν, ἦναπτον κηρὸς καὶ μετελάμβανον, εἰτα δ' ἀπήρχοντο εἰς τὸ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ εὐκτήριον τῆς Θεοτόκου «καὶ οὕτως ἀνέρχονται εἰς τὸ ἀρματοῦριον καὶ βάλλουσι χεῖρα φορεῖν» (334,6). Τὴν τελευταίαν φράσιν ὁ R. μεταφράζει γενικῶς *seque certamini parant*. Ὁ Vogt (2,137), ἐπειδὴ ἀνωτέρω ἀναφέρεται ὅτι ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ οἱ ἡνίοχοι «ἀπτοῦσι τὰ κηρία αὐτῶν», παρανοῶν, μεταφράζει τὸ βάλλουσι χεῖρα φορεῖν διὰ τοῦ *donnent leurs cieres ? à emporter*. Τὸ βάλλω κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους εἶχε

καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἀρχίζω, π.χ. βάλλω χορεύειν = ἀρχίζω νὰ χορεύω¹.

Σήμερον «βάλλω χέρι» σημαίνει ἀρχίζω ἐργασίαν τινά, βάλλουσι λοιπὸν *χεῖρα φορεῖν*, οὕτω κατὰ διάστασιν καὶ οὐχί, ὥς ἔχει ὁ Κῶδις, *χειραφορεῖν*, σημαίνει ἀρχίζειν τὴν προετοιμασίαν.

Ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἐτελοῦντο, φυσικά, ἀγῶνες ἀρμάτων, κατὰ τὴν ἡμέραν ὅμως τοῦ Βοτοῦ, ἥτοι τὴν τρίτην Ἰανουαρίου, ἐγίνοντο καὶ ἀγῶνες δρόμου, «τὸ Βοτὸν πεζοδρόμιον», τὸ ὁποῖον σαφῶς διαστέλλεται τοῦ ἱππικοῦ.

Κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ ἀγῶνος τούτου συναντῶμεν ἐν τῷ κειμένῳ τῆς βασιλείου τάξεως δύο λέξεις, τὸ ρῆμα *παραβαίνω* καὶ τὸ οὐσιαστικὸν *παραβατόν*, αἵτινες, ὥς μὴ σαφεῖς, δέονται ἐρμηνείας. Αἱ λέξεις φέρονται ἐν τοῖς ἐξῆς χωρίοις: «τῇ δὲ τοῦ Βοτοῦ ἡμέρᾳ τελεσθείσης τῆς κυλίστρας καὶ *παραβάντων* Βενέτων» (358,14), «κυλίει ὁ σιλεντιάριος ἐκ γ' καὶ οἶον ἂν μέρος *παραβῇ*» (360,20) καὶ πάλιν ὅταν ἀσθενήσῃ εἰς ἵππος τὸν ἀντικαθιστοῦν «ὁμοίως καὶ δείλῃς ἢ ἀκολουθία πᾶσα ὁμοία τῆς προῖνῃς γίνεται δίχα τοῦ σφαιρίου τοῦ *παραβάτου* (γρ. παραβατοῦ) καὶ τῆς συμφορᾶς τοῦ ἵππου τοῦ κακῶς ἔχοντος» (333,21).

Τὸ ρῆμα *παραβαίνω*, ὅπερ ὀρθῶς ἔχει, σφῶζόμενον σήμερον ἐν Οἰνοῦντι τῆς Λακεδαιμόνος καὶ κοινῶς *παραβαίνω* λεγόμενον, σημαίνει ἀνταμιλλῶμαι, ἀνταγωνίζομαι, κυριολεκτούμενον ἐπὶ ἀγῶνος δρόμου· εἶναι τὸ τῶν ἀρχαίων *παραθέω*.

Τὴν φράσιν οἶον ἂν μέρος παραβῇ ὁ R. ἐρμηνεύει διὰ τοῦ *quæcumque factio exierit*, ὁ δὲ Vogt (2,160) et quelleque soit la faction qui sorte. Ἀφ' ἐτέρου τὸ παραβάντων Βενέτων ὁ μὲν R. ἐν τῷ κειμένῳ μεταφράζει διὰ τοῦ *cum Veneti transiissent*, ἐν δὲ τῷ τόμῳ τῶν σχολίων (2,342) παρατηρεῖ *videtur idem significare atque ἐχόντων τὴν προτίμησιν aut potius παραβάντων est quum transiissent in cursu Veneti Prasinus per tres palmas seumissus*· ὁ δὲ Vogt (2,158) l'urne ayant été tournée et les Bleus étant sortis, ἦν φράσιν ἐρμηνεύων ἐν τῷ τόμῳ τῶν σχολίων του (2,168) προσθέτει· *on faisait tourner l'urne sans doute pour fixer la place des coureurs au départ*.

Τὸ ἔχειν ἓνα δῆμον τὴν προτίμησιν δὲν σημαίνει, ὥς θέλει ὁ R., ὑπερερεῖν² ἀλλ' ἀπλῶς ὅτι προκρίνεται, ἵνα ὁ ἰδικὸς του θεωρητῆς κυλίσῃ τὴν κυλίστραν, πβ. «εἴτα φέρουσιν ἀμφοτέροι (= πάντες) θεωρητὴν ἓνα, οἶον μέρος ἔχει προτίμησιν ἵνα κυλίσῃ» (313,5).

1. Λεοντίου Νεαπόλεως, Βίος Συμῶν τοῦ κατὰ Χριστὸν σαλοῦ (PG, 93, 1708) καὶ ὁ Χρυσόστομος (PG, 59,566) εἶπε· βάλλω ἀρχήν, ἀντὶ τοῦ ἀρχομαι.

2. Τὰ διάφορα χωρία ἐν οἷς τὸ παραβαίνω (313,6· 317,5· 318,8· 319,9) μεταφράζει διὰ τοῦ *præcipuam dignitatem habet* ἢ *præcipuam laudem habet* ἢ *superior habetur* ἢ *quæ reliquis antefertur*.

Συμφώνως πρὸς τὰνωτέρω τὸ παραβάντων Βενέτων δὲν σημαίνει ἐξεληθόντος τοῦ σφαιρίου τῶν Βενέτων, ἀλλὰ διὰ τῆς κληρώσεως ἐπιτυχόντων τῶν Βενέτων τὴν καλυτέραν θέσιν πρὸς τοποθέτησιν τῶν δρομέων των, ἥτοι πρὸς τὸ ἄκρον ἀριστερὸν καὶ κατὰ τὰ τέσσαρα, πιθανῶς, βαῖτα, καθ' ἃ ἔμελλον νὰ τρέξουν οἱ δρομεῖς ¹.

Συζήτησις ἐγένετο καὶ διὰ τὸ παραbatόν, λέξιν, ἣν καὶ τὰ Προδρομία ποιήματα ἀναφέρουσι, περὶ ἵπποδρομικῶν ἀγώνων προκειμένου. Ἐν αὐτοῖς λέγεται:

*καὶ σὺ ἐκαθέζουν κι' ἔβλεπες πῶς τρέχουν αἱ καροῦχαί
τίναν λαχαίνει τὸ δεμῖς, ἐμῖς δὲ πάλιν τίναν
καὶ τίναν τὸ παραbatόν καὶ τίναν τὸ τῆς πρόβας ².*

Ὁ Κοραῖς, ἀναφέρων τοὺς στίχους τούτους, λέγει ὅτι δὲν τοὺς ἐννοεῖ ³. Ἄν τὸ παραbatὸν εἶναι ὀρθόν, παρατηρεῖ, πιθανὸν νὰ σημαίνει τὸν παραibatήν, ἐπειδὴ δὲ ἄλλος κῶδιξ, ἀντὶ τοῦ παραbatόν, δίδει *βαράbatον*, προσθέτει: «ἂν τὸ βαράbatον προκρινθῇ, ἴσως σημαίνει ἄλογον βαράbatον». Οὐχὶ βέβαια ἐπιτυχῇ ταῦτα.

Τὸ παραbatὸν εἶναι ἡ διαδικασία περὶ τοῦ τίς κατὰ τὴν ἀμύλλαν τοῦ δρόμου θὰ προκρινθῇ ἵνα λάβῃ τὴν εὐνοϊκωτέραν θέσιν ⁴, ἣν προᾶξιν, περὶ ἵπποδρομιῶν προκειμένου, διὰ τοῦ *παραβιβασμὸς ἀλόγων* ἀποδίδει τὸ εἰς δημῶδη γλῶσσαν κείμενον τῆς χρονικῆς διηγήσεως Νικῆτα τοῦ Χωνιάτου ⁵, ὡς τὸ τῆς πρόβας εἶναι ἡ διαδικασία κατὰ τὸν προκριματικὸν ἀγῶνα.

Κατὰ τοὺς ἱππικούς ἀγῶνας ἐν Βυζαντίῳ οἱ ἡνίοχοι ἠγωνίζοντο πολλάκις *διβέρσιον*, ἀλλάζοντες δῆλα δὴ τοὺς ἵππους τοῦ νικητηρίου ἄρματος, ἵνα οὕτω δείξωσι τὴν ἡνιοχικὴν των ἱκανότητα.

Περὶ τοῦ διβεرسیου τούτου ὁμιλῶν Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ἐν τῇ περὶ τῆς βασιλείου τάξεως ἐκθέσει του, λέγει ὅτι κατ' αὐτὸ «ὁ ἀκτουάριος φέρει τοὺς δ' ἡνιόχους, τοὺς ἐπιστάτας καὶ τοὺς θεωρητὰς ⁶ καὶ ἐπιτρέπει αὐτοῖς ποιῆσαι τὸ διβέρσιον... καὶ φέρουσιν οἱ ἡνίοχοι καὶ ἀντιπαραδι-

1. «Καὶ κυλῖει τρίτον (ὁ θεωρητής) καὶ οἷον ἂν χαλάσῃ σφαιρίον εὐθέως ὀρίζουσι καὶ ὀνομάζουσιν τοὺς ἀριστεροὺς τῶν τεσσάρων βαίων» (313, 13).

2. Α. Κοραῖ, Ἄτακτα 1, 54, στίχ. 75, τοῦ κατὰ ἡγουμένων ποιήματος καὶ Hesselting - Pernot, *Poèmes Prodromiques*, III, 74α,β.

3. Περὶ τοῦ χωρίου τούτου, ὅπερ ἐχαρκτηρίσθη ὡς ἀκατανόητον, βλέπε ὅσα ἐσημείωσα ἐν τῷ ἔργῳ μου Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τόμ. 3, 63.

4. Πβ. τὸ σφαιρίον τοῦ παραbatοῦ (333, 21).

5. Νικῆτα Χωνιάτου, Χρονικὴ διήγησις, 363, 15.

6. Θεωρητῆς εἰς τοὺς ἱππικούς ἀγῶνας ἐλέγετο ὁ ὑπάλληλος ὁ ἐποπτεύων ἂν τὰ τοῦ ἀγῶνος ἦσαν ἐν τάξει καὶ δὲν συνέβη δόλος τις.

δοῦσι (= ἀνταλλάσσουσι) τοὺς ἵππους καὶ τοὺς ὑπουργοῦντας ὥς γνωρίζον-
τας τὰς τε ἕξεις καὶ τὰ κατὰθηκα αὐτῶν» (336,7,15).

Τὰ κατὰθηκα ταῦτα, περὶ ὧν εὐθύς κατωτέρω ὁ λόγος, ὁ αὐτὸς συγγρα-
φεὺς εἰς δύο ἄλλα χωρία λέγει *κάθηκα*: «ἐὰν δὲ ἀντιπαραδιδόντες οἱ τέσσα-
ρες ἡνίοχοι τὰ ἄρματα μὴ ἀντιπαραδώσουσι τοὺς ἀφετοθυρανοίκτας μηδὲ
τοὺς θεωρητὰς εἰς τὰ *κάθηκα*» (337,6), κατὰ τὴν ὥραν δηλ. τῶν καθήκων
καὶ πάλιν· «οἱ θεωρηταὶ πρὸς συνήθειαν κατὰ ἱπποδρομίαν παρίστανται καὶ
τὰ *κάθηκα* ἀλλήλων τηροῦσι διὰ καιρὸν διβερσίον» (337,10).

Πρὸς ὁρθὴν ἐρμηνείαν τῆς λέξεως *κάθηκα* νομίζω ὅτι βοηθεῖ καὶ πάλιν
ἡ νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐν ᾗ σφύζεται αὕτη. Νῦν λοιπὸν παρὰ τοῖς Τρα-
πεζουντίοις καὶ τοῖς ἐκ Ματσούκας τοῦ Πόντου ὁρωμένοις ἡ λ. *κάθηκα*
σημαίνει τὰ *καθήκοντα*, παρὰ τὸ ἀρχαῖον καθήκειν = ἀρμόζειν, προσήκειν,
καὶ ὅ,τι τις θὰ ἐχρειάζετο ἢ θὰ ἤθελε.

Κατὰ ταῦτα τὰ *κάθηκα* τῶν ἵππων, τὰ ὅποια γνωρίζουσιν οἱ ὑπουρ-
γοῦντες, εἶναι ὅ,τι χρειάζεται διὰ τοὺς ἵππους, ὁ τρόπος τῆς περιποιήσεως
αὐτῶν, οἱ δὲ θεωρηταὶ κατὰ τοὺς ἱπποδρομικοὺς ἀγῶνας τηροῦσιν, ἥτοι
ἐποπτεύουσι ¹, τὰ *κάθηκα* ἀλλήλων, ἥτοι, ἂν οἱ ὑπουργοῦντες τηροῦσι καὶ
ἐκπληρῶνουνσι τὰ *καθήκοντά* των ².

Δι' αὐτὸ φρονῶ ὅτι πολὺ πρὸς τὸ ὁρθὸν ἐπλησίασεν ὁ Reiske ἐρμη-
νεύων τὸ *κάθηκα* τῶν ἵππων διὰ τοῦ *rationem eos tractandi* ³, δὲν τυγχά-
νει δὲ τοῦ ὁρθοῦ ὁ Ξανθοῦδίδης ἐρμηνεύων τὸ ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ *κάθηκα*
διὰ τοῦ σκευῆς ἐξαφύσεως ⁴.

Προσθετόν ὅτι κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, καὶ νῦν δέ, ὑπάρχει
καὶ ἑτέρα λέξις *κάθοικα*, δηλοῦσα τὰ οἰκιακὰ σκεύη, προερχομένη ὅμως ἐκ
φράσεων οἷαι «τὰ κατ' οἶκον σκευή» ⁵, «σκευὴ τὰ κατ' οἰκίαν χρήσιμα» ⁶, «ἡ
κατ' οἶκον κατασκευή», δι' ὃ καὶ διὰ τοῦ οἱ γραπτέα.

Περί φορεμάτων ὄντος τοῦ λόγου, ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφέρονται «ἱμάτια

1. Τὸ τηρεῖν ἐν τῇ φράσει τηροῦσι τὰ *κάθηκα* ἀλλήλων κεῖται ἀντὶ τοῦ ἐπιτη-
ρεῖν, ἐπιβλέπειν.

2. Ὁ Vogt, 2,140, ἐρμηνεύει *gardent leurs fonctions*.

3. Δὲν ἐρμηνεύει ὅμως ὁ ἀνὴρ ὁρθῶς καὶ τὸ ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ ἕξεις διὰ τοῦ
qualitatem· ἕξεις εἶναι αἱ *consuetudines*, αἱ συνήθειαι τῶν ἵππων. Ὁ Vogt
(2,139) μεταφράζει *le caractère des chevaux et leurs fonctions*. Ὁ Στ. Ψάλ-
της (*Grammatik der byzantinischen Chroniken*, 107,362, φρονεῖ ὅτι ὁ ἀρχικὸς
τύπος ἦτο κατὰθηκα, παρὰ τὸ ἀκαταχώριστον ἐν τοῖς λεξικοῖς ἐπίθετον κατὰθηκος,
τὸ ὅποιον πάλιν πρὸς τὸ θήκη συνδέει. Οὕτω ὅμως δὲν νοεῖται ἡ λέξις.

4. Στ. Ψ. Ξανθοῦδίδου, Ἀποκατάστασις δύο χωρίων τοῦ Χρονικοῦ τοῦ
Μορέως (Ἀφιέρωμα εἰς Γ. Ν. Χατζιδάκι, 80).

5. Ἀρτεμιδῶρου, Ὀνειροκριτικά, 1,74 (67,4· Hercher).

6. Πολυδεύκης, Ὀνομαστικά, 10,10,11.

δίσχιστα» (469,15) ἀποστελλόμενα ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὡς δῶρα εἰς ἔθνικους, καὶ ἄλιν ἱμάτια δίσχιστα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως διδόμενα εἰς στρατηγούς καὶ κλεισουράρχας (470,20). Τὰ δίσχιστα ταῦτα ὁ R. ἐρμηνεύει διὰ τοῦ *vestimenta bis fissa* καὶ περαιτέρω, ἐπιθυμῶν νὰ διασαφηνίσῃ τὴν λέξιν, προσθέτει· *in pectore scilicet et dorso*.

Τὰ καὶ ἐν 470,19 καὶ 473,9 ἀναφερόμενα δίσχιστα ἱμάτια δὲν εἶναι τὰ ἐσχισμένα κατὰ τὸ στῆθος καὶ τὰ νῶτα, ἀλλὰ τὰ ἐσχισμένα ἀπὸ τῶν γλουτῶν μέχρι μέσου ἑκατέρου μηροῦ.

Ἡδὴ ὁ Ἀχμέτ ἐν τῷ ὄνειροκριτικῷ του (115,23) ἀναφέρει δίσχιστον ἱμάτιον· «γυνὴ ἐὰν ἴδῃ ὅτι περιεβάλετο ἀνδρεῖαν στολὴν ἄνεν δίσχιστου ἱματίου». Μετὰ ταῦτα ὁ Ι. Τζέτζης ¹ ὁμιλεῖ διὰ «διεσχισμένον ἱμάτιον ὃ καλοῦμεν ἐπιλώρικον», βραδύτερον δὲ καὶ ὁ Νικήτας Χωνιάτης διὰ στολὰς «ἐξάλλους ὅσαι περὶ γλουτὸν καὶ μηροὺς καταβαίνουσαι διασχίζονται» ², τὸ εἰς τὴν δημῳδὴ δὲ κείμενον αὐτοῦ (ἐν 432,7) ὁμιλεῖ διὰ «ροῦχον σχιστὸν μέχρι καὶ τῶν γονάτων». Τοιοῦτον δ' ἦτο καὶ τὸ ἀνωτέρω ἐκ τοῦ ἔπους τοῦ Διγενῆ μνημονευθὲν «ἐπιλώρικον καστόριν» ³.

Ὁ πρόεδρος τῆς συγκλήτου λέγεται ὅτι ἐν ταῖς κοιναῖς ἡμέραις φορεῖ σκαραμάγγιον δξὺν πρασινοτριβλαττον καὶ κατακοίλιον καὶ ροήσιον ἔχον ἐξαβούλιν, χρυσᾷ περιορνευμένη διὰ χρυσῶν θετῶν καὶ κισσοφύλλων μικρῶν (442,2).

Τὸ χωρίον εἶναι ὄντως τετραγαμένον καὶ ἔχει ἀνάγκην καὶ διορθώσεως καὶ ἐρμηνείας. Ἐν πρώτοις τὸ κατακοίλιον καὶ ροήσιον, ἐξοβελιζομένου τοῦ καί, ἀναγνωστέον *κατακοίλιον ροήσιον*, τὸ δὲ χρυσᾷ περιορνευμένη, *χρυσῷ περιορνευμένην*. Εἶναι δὲ ροήσιον τὸ ἄλλως *ροῆς ἢ ρόαιον* λεγόμενον, τὸ ἔχον δῆλα δὴ χρῶμα τοῦ καρποῦ τῆς ροιᾶς, ἥτις καὶ *ροὰ* ἐλέγετο ⁴.

Τὸ κατακοίλιον, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται καὶ ἐν 441,3, ὁ R. μετέφρασεν ἐν τῷ κειμένῳ *ventrale*, ἐρμηνεύων ὁμως τὴν λ. ἐν τοῖς σχολίοις (2,472) γράφει· «credo κατακοίλιον *ventrale* fuisse vestis genus quod pectus ambit et in ipsis inguinibus desinit».

Κατακοίλιον, ὅπως καὶ ὁ Salmasius ἤκασε, γράψας *lata fascia ventri praecingenda*, εἶναι ἀπλούστατα ζώνη τὴν κοιλίαν περιβάλλουσα ⁵. Αὕτη, τὸ τοῦ ἐδίκτου τοῦ Διοκλητιανοῦ *κοξάλιον* ⁶ ἀντικαθιστῶσα, περιγράφεται ὡς

1. Ι. Τζέτζου, Σχόλια εἰς τὰ Ἔργα καὶ τὰς ἡμέρας, 534.

2. Νικήτα Χωνιάτου, Χρονικὴ διήγησις, 182,18.

3. Στίχ. 736, χειρ. Κρυπτοφύργου.

4. Βλ. ὅσα ἐσημείωσα ἐν τῷ ΙΘ' τόμῳ τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Ἐταιρείας Βυζαντ. Σπουδῶν, σ. 110.

5. Σήμερον *κατακοίλι*, κατακοίλιον δῆλα δὴ, ἐν Δαρδανελλίοις λέγεται τμῆμα ἰχθύος ἐλλειψοειδὲς ἀπὸ τοῦ περι τὴν κοιλίαν μέρος ἀποκοπτόμενον, ἐν Κρήτῃ δὲ τὸ ἐπίρρημα *κατάκοιλα* σημαίνει ἀκριβῶς κατὰ τὴν κοιλίαν.

6. Mommsen-Blümner, Der maximaltarif des Diocletian, 27,2,5.

«ζώνη διάλιθος, αλουργής» (440,15). Ἐξαβούλλιν κατακοίλιον εἶναι τὸ ἔχον ἑξ βούλλας, ἑξ κυκλικά κοσμήματα, πιθανὸν ἐκ μαργαριτῶν, περιωρνευμένον, ἥτοι ἔχον κατὰ τὴν ὥαν χρυσᾷ θετὰ καὶ μικρὰ κισσόφυλλα.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ κισσόφυλλα, λέγομεν ὅτι αὐτὰ ἦσαν κοσμήματα συνήθως ἐνυφαινόμενα. Ὁ Χρυσόστομος (PG, 58,501) ὁμιλεῖ διὰ τοὺς κισσοὺς τοὺς «ἀπὸ τῶν ὑφασμάτων περιεργαζομένους», κατὰ δὲ τὸν Πορφυρογέννητον (Ἔκθ., 440,17), τοῦ προέδρου τῆς συγκλήτου ἡ χλαμὺς ἦτο περιωρνευμένη «ἐκ ταβλίων δύο χρυσοπάστων καὶ κισσοφύλλων μικρῶν».

Ἐκστρατεύοντος τοῦ βασιλέως, ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης, πλὴν ἄλλων ἐπιτραπέζιων σκευῶν, ἐτοποθετοῦντο καὶ «ὀρθομίλια ὀλόχρυσα δύο» (473,8).

Ἐπιθυμῶν ὁ R. νὰ ἐρμηνεύσῃ τί ἦσαν τὰ ὀρθομίλια, παρατηρεῖ «orthomilia seu pyramides quales lancibus ad occultandas dapes super imponuntur».

Ὡς ἀλλαγῇ ἐδήλωσα ¹, ὀρθομίλια εἶναι δοχεῖα μετάλλινα πρὸς ἐναπόθεσιν, πιθανῶς, θερμοῦ ὕδατος, ὀρθοῦ μιλίου σχῆμα ἔχοντα, ἥτοι κιονίσκου εὐρυτέρου κατὰ τὴν βάσιν καὶ στενωτέρου κατὰ τὴν κορυφὴν, πάντως εὐρυχώρου, ἀφ' οὗ σήμερον πρὸς *θρομίλι* (= ὀρθομίλι) παραβάλλεται τὸ παχύσαρκον ἄτομον.

Κατὰ τὴν μετάβασιν τῆς Αὐγούστης εἰς τὸ λουτρόν, τὴν τρίτην ἀπὸ τοῦ γάμου της ἡμέραν, λέγεται ἐν τῇ ἐκθέσει ὅτι ἐκατέρωθεν αὐτῆς ἐβάδιζον δύο αὐλικαὶ κυρίαι καὶ ὀπισθεν ἤρχετο ἡ παρακαθίστρια, κρατοῦσαι καὶ αἱ τρεῖς *ροδίωνας* διαλίθους ².

Τὸ ροδίωνες τοῦτο ὁ Reiske μεταφράζει *poma Punica*, ἣν γνώμην ἀποδέχονται ὅ τε A. Rambaud ³ καὶ ὁ J. Ebersolt, ὅστις φρονεῖ ὅτι τὰ μῆλα ταῦτα ἦσαν σύμβολα ἔρωτος ⁴, ἐν ᾧ ὁ Sophocles, ἐν τῷ λεξικῷ του, δέχεται ὅτι ροδίωνες εἶναι καρποὶ ροιᾶς.

Σήμερον οἱ ἐκ Βιθυνίας *ρόδι* λέγουσιν ὕφασμα ἐρυθροῦ χρώματος, ὅπερ *ροδί* λέγουσιν οἱ Ρόδιοι καὶ οἱ ἐκ Κρήνης καταγόμενοι, *ροδιανὸς* δ' ἐν Αἰνῷ, *ροδανὸς* ἐν Πόντῳ, *ροδινὸς* ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ *ρουδὶς* ἐν Χίῳ καὶ Κύθῳ ⁵ λέγεται ὁ ἔχων τὸ χρῶμα ρόδου, ἐν Χιακῷ μάλιστα ἐγγράφῳ τῶν

1. Φ. Κουκούλε, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, 5,161.

2. Ἐκθεσις, 216, 2.

3. A. Rambaud, Empereurs et impératrices d'Orient (Revue de deux mondes, 103 (1891), 835).

4. J. Ebersolt, Ἐνθ' ἄν., 32.

5. Α. Πασπάτη, Τὸ Χιακὸν γλωσσάριον, ἐν λ. *ρουδί*. Α. Βάλληνα, Κυθιακά, 141.

ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀναφέρεται καὶ ἐρουδιά καμιζόλα, ἥτοι ἐρουθόχρους¹, καὶ κάλτσες ρουδιάταις ἐν Μηλίῳ ἐγγράφῳ τοῦ 1742². Τέλος ροδιά ἐν Μάνῃ καλεῖται ἀγελὰς ἔχουσα ρόδινον τρίχωμα. Κατὰ ταῦτα ροδίωνες ἦσαν ὑφάσματα ἢ φορέματα ρόδου χροῦμα ἔχοντα.

Ἐκστρατεύοντος τοῦ βασιλέως, ὁ εἰδικὸς ἔπρεπε νὰ παραλάβῃ ἐκ τοῦ κοιτῶνος (ταμείου), χάριν δώρων πρὸς ἔθνικους, ἱμάτια λωρωτά, μεταξωτά «ἐξ ἀγορᾶς ἀπὸ τοῦ φόρου δεκάλια, ἐννάλια, δεκτάλια, ἐπτάλια καὶ ἐξάλια» (473,6).

Ἐν σελίδι 662,7 τοῦ αὐτοῦ κειμένου ἀναφέρονται ἐσωφόρια φορέματα δεκτάλια καὶ πάλιν ἐν σελίδι 678,1 ἱμάτια ἐσωφόρια δεκτάλια καὶ ἐπτάλια καὶ τουβρία, καλύμματα δῆλα δὴ τῶν κνημῶν, με ἐσωφόρια δεκάλια, δεκτάλια καὶ ἐπτάλια.

Σήμερον εἰς τὴν ὑφαντικὴν τὰ νήματα, ἀναλόγως τοῦ πάχους των, χαρακτηρίζονται με ἀριθμούς· ὑπάρχουν λοιπὸν νήματα ἐξάρια (ἐξάλια), ἐφτάρια (ἐπτάλια), δεκτάρια (δεκτάλια) κτλ. Χρησιμοποιοῦνται μάλιστα πανταχοῦ καὶ εἰδικὰ κτένια (πεντάρια — ἐξάρια — ἐφτάρια — δεκτάρια), ἀντίστοιχα πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦς ἀνωτέρω ἀριθμοὺς νήματα. Ἐννοεῖται δ' ὅτι, ὅσον μικρότερος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τοῦ νήματος, τόσον παχύτερον εἶναι τοῦτο.

Φορέματα λοιπὸν ἐξάλια, ἐπτάλια, δεκτάλια κτλ. εἶναι τὰ ὑφασμένα με νήματα ἐξ, ἐπτὰ ἢ δεκτὼ ἀριθμῶν.

Κατὰ τὴν ἐπίσημον μετάβασιν τῶν βασιλέων εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν ἀναφέρεται ὅτι εἰς τὸν τρίκλινον τῶν ἐκσκουβίτων, ὁπόθεν οὗτοι θὰ διήρχοντο, ἴσταντο· «τὰ εὐτύχια καὶ τὰ ἕτερα σκῆπτρα πρὸς δὲ τούτοις τὰ σκεύη τῶν προτηκτώρων καὶ σινατώρων καὶ τὰ σκεύη τῶν δρακοναρίων» (11,20).

Τὸ σινατώρων ὁ R. μεταφράζει διὰ τοῦ senatorum παρατηρῶν ἐν τῷ τόμῳ τῶν σχολίων (2,81) quales fuerint senatores mihi non constat: videtur genus aliquid militiæ palatinæ ostensualis notare et non valde honesti ordinis. Ὁ Vogt (1,81) μεταφράζει ἀπλῶς signatores.

Signum καὶ *σημεῖον*, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, ἐλέγετο καὶ τὸ διὰ πεφυρακτωμένης σφραγίδος γινόμενον σημεῖον πρὸς ἀναγνώρισιν. Οὕτως ἐσφραγίζοντο εἰς τὴν καπούλαν με βασιλικὴν σφραγίδα τὰ ὑποζύγια τὰ μέλλοντα νὰ χρησιμοποιηθοῦν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν (459,17), οἱ δὲ στρατιῶται εἰς τὴν χεῖρα, ἵνα ἀναγνωρίζωνται. Ὁ Χρυσόστομος σχετικῶς γράφει (PG, 61,418)· «καθάπερ γὰρ στρατιώταις σφραγίς, οὕτω καὶ τοῖς πολλοῖς τὸ πνεῦμα ἐπιτίθεται, καὶν λιποτακτικῆς, κατάδηλος γίνῃ πᾶσιν»³.

1. Α. Πασπάτη, Ἐνθ' ἀν., 156.

2. Ἰωσήφ Χατζιδάκι, Ἡ ἱστορία τῆς νήσου Μήλου, 332.

3. Καὶ ὁ R., 2,496, παρατηρεῖ· *milites quoque cauterium in manu accipiebunt*.

Οἱ τὸ signum τοῦτο ἐπιθέντες ἦσαν οἱ signatores ἢ σινάτωρες ἀνήκοντες, πιθανώτατα, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν βασιλικῶν στάβλων. Οἱ σινάτωρες οὗτοι, σενάτωρες εἰς τὰ Βασιλικά (6,1,59) καλούμενοι, εἶχον σχέσιν μετὰ τὸν στρατόν, ἀφ' οὗ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ λέγεται· «οἱ κόμητες τῶν σχολῶν μηκέτι τοὺς καλουμένους σενάτωρας ἢ δουκινάτωρας τυπτέσθωσαν ἢ καταβιαζέσθωσαν, ἀλλ' εἴ τι δυσχερὲς πταίσουσιν ἐπὶ τὸν μάγιστρον ἀναφερέσθωσαν».

Ἄλλαχοῦ (11,20,21) ἀναφέρονται τὰ σκευή, ἥτοι αἱ σημαῖαι, τῶν σινατῶρων μετὰ τῶν προσηκόντων καὶ δρακοναρίων.

Κατὰ τὸ βοτὸν πεζοδρόμιον ἀναφέρεται ὅτι οἱ δρομεῖς ἀπολακτίζουσιν (358,5·360,7), πρὸς δὲ μνημονεύεται καὶ ὁ ἀπολακτισμὸς τῶν δρομέων (358,4).

Τὸ ἀπολακτίζουσιν ὁ R. μεταφράζει ὁρθῶς *citato gressu cursores procurrunt*, τὸ ἀπολακτισμὸς δὲ διὰ τοῦ *quando cursores cito procurrunt*, ἐν ᾧ ὁ Vogt τὸ μὲν ῥῆμα μεταφράζει διὰ τοῦ *les coureurs se précipitent*, τὸ δ' οὐσιαστικὸν διὰ τοῦ *départ des coureurs* (2,158).

Συζητῶ τὰς λέξεις, διὰ τὰ ἐρμηνεύσω τὴν χρῆσιν τοῦ λακτίζειν. Οἱ δρομεῖς εἶναι ἔτοιμοι πρὸς ἐκκίνησιν, ἔχουν κάμψιν τὰ γόνατα καί, μετὰ τὸν δεξιὸν πόδα πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀναμένουν τὰ δοθῆναι τὸ σημεῖον τῆς ἐκκινήσεως. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν κίνησιν ἦτο δυνατόν ὁ πρὸς τὰ ὀπίσω τεταμένος ποὺς νὰ παρασύρῃ τὸν δρομέα πρὸς τὰ ὀπίσω, διὰ τοῦτο ἦτο ἀνάγκη νὰ ἔχη οὗτος ὑποστήριγμα ἐμποδίζον τὴν πρὸς τὰ ὀπίσω φορὰν τοῦ ποδός. Τοῦτο τὸ ὑποστήριγμα κατὰ τὴν ἐκκίνησίν του ὁ δρομεὺς καὶ ἐλάκτιζε.

Ὁ βασιλεὺς κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τοῦ βρουμαλίου του, τῆς ὀνομαστικῆς δῆλα δὴ ἑορτῆς του, ὥρισε νὰ δίδονται «τοῖς μὲν μαγίστροις ἀνὰ χασδίου βηλαρίου ἑνός, τοῖς δὲ πρωτοσπαθαρίοις ἀνὰ μυλιαρησίῳ ῥα' καὶ ἀνὰ μολχαμίῳ βηλαρίου α'» (607,7,10).

Ἐνταῦθα τρία τινὰ ἐρμηνευτέα· α') τὸ βηλάριον, β') τὸ μολχάμιον καὶ γ') τὸ χάσδιον βηλάριον.

Διὰ τὸ βηλάριον ὁ R. παρατηρεῖ (2,713) *dubito sitne nomen proprium an appellativum idemque cum villosa et villo non a velo derivanda* καί, τὴν πρώτην του εἰκασίαν ἀποδεχόμενος, τὸ χάσδιον βηλαρίου μεταφράζει διὰ τοῦ *pannus a serico villosa*. Καὶ ὅμως ὅτι ἀπορρίπτει αὐτὸ εἶναι τὸ ὁρθόν.

Τὸ βηλάριον, παρὰ τὸ *velum* παραγόμενον, *velarium*, σημαίνει ὀλόκληρον τὸ ἐν τῷ ὑφαντικῷ ἱσθῷ ὑφανθὲν ὕφασμα, κοινῶς νῦν τόπι παννί, τὴν σημασίαν δὲ ταύτην ὡς *βηλάρι* ἔχει σήμερον ἡ λ. πολλαχοῦ¹.

1. Τὰ βηλάρια ἀντιδιαστέλλονται πρὸς τὰ ροῦχα ἐν κατωῖταλικῷ ἐγγράφῳ IB' αἰῶνος, Trinchera, Syll., 180.

Ὡς πρὸς τὸ μολγάμιον, λέξιν Ἀραβοπερσικὴν, ὁρθῶς λέγεται (2,716) ὅτι εἶναι πολυτελὲς Σαρακηνικὸν ὕφασμα molcham. Τὸ μολγάμιον τοῦτο ὁ Καισαρείας Ἀρέθας, σχολιάζων τὰ τοῦ Φιλοστράτου εἰς τὸν Βίον Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως (IV, 21), παραβάλλει πρὸς τοὺς κροκωτοὺς τῶν ἀρχαίων χιτῶνας προσθέτων εἰς τὸ τοῦ κειμένου «κροκωτοὶ δ' ὑμῖν καὶ ἀλουργία καὶ κοκκοβαφία τοιαύτη πόθεν;» «οἶμαι δὲ ἃ νῦν φασι μεγάλια τὰ μάλιστα κρόκινα ταῦτα εἶναι»¹.

Τὸ χάσδιον ὁ R. θεωρεῖ ὡς ἀντιπροσωπεῦον τὸ ὕφασμα τὸ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐξάμιτον λεγόμενον (2,712), ὕφ' ἡμῶν δὲ βελούδον.

Τὸ χάσδιον ἦτο ὕφασμα ὑφαινόμενον ἐκ τριχῶν κυνοποτάμου, ἦτοι κάστορος, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἀχμέτ ἐν τῷ ὀνειροκριτικῷ του, ἐν ᾧ ἀναγινώσκομεν· «εἰ δὲ ἴδη τις τὸ τοιοῦτον (καβάδιν) ὅτι χάσδιον ἦν, εὐρήσει πλοῦτον ἐξ ἀνδρῶν πονηρῶν διὰ τὸ ἐξ ἐρίου κυνοποτάμου εἶναι αὐτό», «τὰ δὲ ἀπὸ ἐρίου κάστορος ἦτοι χάσδια λωρωτά» (115,4· 170,13). Κατεσκευάζοντο δ' ἐξ ἐρίου κάστορος σκαραμάγγια καβάδια ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐξῆς χωρίου ταῦ αὐτοῦ ὀνειροκριτικοῦ· «ἐὰν ἴδη τις τὸ τοιοῦτον ὅτι χάσδιον ἦν εὐρήσει πλοῦτον ἐξ ἀνδρῶν πονηρῶν»² (115,3).

Τὰ χάσδια, ὧν μνεία γίνεται καὶ μεταγενεστέρως³, ὡς ἐξ ἐρίου κάστορος κατασκευαζόμενα, ἐλέγοντο καὶ καστόρια.

Σκαραμάγγιον καστόριον ἀναφέρει ὁ Πορφυρογέννητος ἐν τῇ ἐκθέσει του (438,10), φέρεται δὲ καὶ ἐν τῷ ἔπει τοῦ Διγενῆ (στίχ. 736 χειρ. Κρυπτοφέρους)· ἐπιλωρίκον καστόριν. Ὁ R. (2,438,10), τοῦ λόγου ὄντος περὶ τοῦ καστορίου σκαραμαγγίου, ὅπερ ἐφόρει ὁ Νικηφόρος Φωκάς, δέχεται ὅτι καστόρια ἦσαν τὰ φορέματα τὰ ἔχοντα ὡς ὑπόγραμμα δέρμα κάστορος, φέρων πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του τὸ ἐξῆς χωρίον τοῦ Ἡροδότου (Δ', 108)· «ἐν ταύτῃ ἐνυδρίδες ἀλίσκονται καὶ κάστορες καὶ ἄλλα θηρία τετραγωνοπρόσωπα τῶν τὰ δέρματα περὶ τὰς σισύρας περιρράπτονται».

Τὰ ἀνωτέρω ὅμως χωρία «εἰ δὲ ἴδη τις τὸ τοιοῦτον (καβάδιν) ὅτι χάσδιον ἦν» (115,4), τὸ ὑπὸ τὴν ἐπικεφαλίδα περὶ ἱματίων λωρωτῶν «τὰ δὲ (ἱμάτια) ἀπὸ ἐρίου κάστορος, ἦτοι χάσδια λωρωτά» (170,13), «εἰ δὲ ἴδη τις ὅτι ἐνεδύετο χάσδιον» (180,10), «ὁ βασιλεὺς βαλὼν σκαραμάγγιον καστόριν» (438,11), οὐδεμίαν ἀφίρουν ἀμφιβολίαν ὅτι περὶ φορέματος καὶ οὐχὶ ὑποράμματος πρόκειται.

1. Σ. Κουγέα, Αἱ ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Ἀρέθα λαογραφικαὶ εἰδήσεις (Λαογραφία, 4, 264).

2. Βλ. καὶ Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, Β' II, 25.

3. Ἐν κατωῖταλικῷ ἐγγράφῳ ΙΔ' αἰῶνος ἀναφέρεται ἐπιτραχήλιον χάσδιον (Σπ. Λάμπρου, Ὅσπ. ἀνέκδοτα ἔγγραφα (Ν. Ἑλληνισμ., 7,40) καὶ ἐν τῇ Θησιῇ δὲ τοῦ ΙΣ' αἰῶνος πάλιν (στίχ. 1438) χάσδια χρυσορράντιστα ἀναφέρονται.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ ἄς λεχθῇ ὅτι κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους καστορίον ἐλέγετο καὶ εἶδος βαφῆς ¹, περὶ καστοριζούσης δὲ βαφῆς φορεμάτων γίνεται λόγος ἐν Βερολινίῳ κώδικι 149, 15' αἰῶνος (φ. 146α) ².

Ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν τάφων τῶν βασιλέων τῶν ὄντων ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἀναφέρεται λάρναξ σταταραία (γρ. σταταρέα), ἐν ἣ ἀπόκεινται Κοσμὸ καὶ Εἰρήνη, ἀδελφαὶ Καβαλλίνου (645,12).

Ὁ R. ἀφ' ἐνὸς ὁμολογεῖ ὅτι ἀγνοεῖ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως σταταρέα (2,769), παρασυρόμενος δ' ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῇ λάρνακι εἶχον ἀποτεθῆ πλείονα τοῦ ἐνὸς σώματα καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐν 647,18 μνημονεύεται σταταραία (γρ. σταταρέα), ἐν ἣ ἀπέκειτο ἡ μακαρία Θεοδώρα ἡ τοῦ Θεοφίλου γυνὴ καὶ αἱ τρεῖς θυγατέρες αὐτῆς Θέκλα, Ἀναστασία καὶ Πουλχερία, μεταφράζει τὸ σταταρέα διὰ τοῦ *conditorium plurium corporum carax*.

Σήμερον στατὸ σπῖτι ἐν Ἡλείῳ λέγεται οἶκημα μὴ ἔχον ὑπόγειον, σταταρέα λοιπὸν εἶναι ἡ λάρναξ ἡ ἀμέσως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀκουμβῶσα χωρὶς κάτωθεν αὐτῆς νὰ ὑπάρχῃ ὑπόγειος χῶρος ³.

Κατὰ τὴν προέλευσιν ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ἁγίου Δημητρίου λέγεται ὅτι οἱ δεσπόται, διερχόμενοι διὰ μέσου τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου, «ἐρχονται καὶ ἴστανται ἐν τῷ ἐκεῖσε *τετρασέρω*, εἰσδεχόμενοι τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν» (124,13).

Ἡ λ. τετράσερον ἀναφέρεται καὶ ἄλλην μίαν φορὰν προκειμένου περὶ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ ναοῦ τοῦ μάρτυρος Παντελεήμονος. Τότε πάλιν λέγεται ὅτι οἱ βασιλεῖς «διέρχονται διὰ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ βήματος ἀριστεροῦ μέρους καὶ ἐν τῷ ἐκεῖσε *τετρασέρω* εἰσέρχονται» (561,15).

Ὁ R. διὰ τὴν λ. τετράσερον ὁρθῶς παρατηρεῖ ἐν τῷ τόμῳ τῶν σχολίων (2,217) *tetraseron videtur idem cum τετραθύρω vel τετραπόρτω fuisse*, περαιτέρω δὲ προβαίνει, ἐπεξηγεῖ τὸ τετράσερον διὰ τοῦ *cellam quatuor seris munitam* (561,15).

Ἐδῶ τὰ πράγματα εἶναι περιπεπλεγμένα· ἀφ' ἐνὸς γίνεται λόγος περὶ οἰκοδομήματος ἔχοντος τέσσαρας θύρας, ἀφ' ἑτέρου δ' ἔχοντος μίαν θύραν μὲ τέσσαρας ὀχρεῖς κλειομένην, ἣν ἐρμηνεῖαν ἀναφέρων ὁ Vogt ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν σχολίων του (1,141) γράφει· *Faut il voir un édifice qui avait pour le fermer quatre verrous? C'est assez peu probable*.

Οἰκοδομήματα μὲ πλείονας θύρας ἔχομεν μνημονεύόμενα κατὰ τοὺς Βυ-

1. Καστόριον· εἶδος βαφῆς ἀπὸ τῆς κογχύλης, Σοὺτδας ἐν λ.

2. *Catalogus codicum astrologorum Græcorum*, VI, 38.

3. Ἐπιθεῖσα περὶ τῆς λ. σταταρέα γράφει ὁ L. Petit ἐν *Izstvjestija* 6,145.

ζαντινοὺς χρόνους. Πβ. τὸ τῶν ἐκκλησιῶν *τρίβηλον* καὶ τὸ κονισισώριον *τρεις* *πύλας* ἔχον (84,14)· *τετράπυλον* δ' οἰκοδόμημα μᾶς εἶναι γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῶν *χριστιανικῶν* χρόνων καὶ *παπύρων*¹. Ser(r)a καὶ ser(r)aculum ἐλέγето, ὡς γνωστόν, *Λατινιστὶ* ὁ *ὄχυνς*, ὁ *μάνδαλος* ὁ τὴν θύραν *κλείων*· ἐφ' ὅσον λοιπὸν εἰς τὸ οἰκοδόμημα αὐτὸ ὑπῆρχον *τέσσαρες* θύραι, ἑκάστη δ' αὐτῶν ἐκλείετο μὲ *μίαν* *σέρραν*, τοῦτο ἦτο ἀπλούστατα *τετράσερον*. Δὲν νοεῖται ἄλλως τε, ἂν *μίαν* εἶχε θύραν, διατὶ αὕτη θὰ ἐκλείετο μὲ *τέσσαρας* *ὄχεις*.

Κατὰ τὴν προέλευσιν, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Ὑπαπαντῆς, λέγεται ὅτι μέλλοντος τοῦ βασιλέως νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν νάροθκα τῆς ἁγίας Σοφίας «ἵστανται ὄρφανὰ καὶ ὑπερεύχονται», «ἐλθόντες δὲ ἐξ Ἰσοῦ ἐν τῷ *στυρακίῳ* ὃ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, προσκυνήσαντες καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ὁ μὲν πατριάρχης ἀπέρχεται ἐν τῷ *μεγάλῳ* *ναῶ* τοῦ ἐκτελέσαι τὴν *θείαν* *λειτουργίαν*, ὁ δὲ βασιλεὺς διὰ τοῦ *στυρακίου* ἀνελθὼν ἐν τῷ *εὐκτηρίῳ* ἄπει ἐκεῖσε *κηροὺς* (151,14 ἐξ.).

Τὸ *στυράκιον* ὁ Reiske ἀποδίδει ἀπλῶς διὰ τοῦ *styracium*, ὁ δὲ Vogt (1,140), ἐν ᾧ κατ' ἀρχὰς λέγει ὅτι ἡ λέξις *δηλοῖ*, *πιθανῶς*, *κλίμακα* ἔχουσαν *ἰδιάζον σχῆμα*, προσθέτει εὐθὺς *κατωτέρω*· *il pourrait se faire que le sty-racium fût une rampe plutôt qu'un escalier*.

Ἡ λέξις *στυράκιον* ἀναφέρεται ἅπαξ ἐτι ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως ἐν 152,2. Ἐκεῖ λέγεται ὅτι ὁ βασιλεὺς *εὐρισκόμενος* ἐν τῷ *εὐκτηρίῳ*, εἰς ὃ ἀνῆλθεν, «ἀποστέλλει *σιλεντιαρίους* *δύο* *πρὸς* τὸ *προσκαλέσασθαι* τὸν *πατριάρχην* καὶ *ἀνάγουσιν* αὐτὸν *διὰ* τοῦ *στυρακίου* ἐν τῷ *εὐκτηρίῳ*».

Τὸ ἀνάγουσι διὰ τοῦ *στυρακίου* σημαίνει ἀσφαλῶς, ἅφ' οὗ ἀνέλθῃ τὸ *στυράκιον*.

Στύραξ ἦτο δένδρον (*styrax officinalis*), ἐκ τοῦ σκληροῦ ξύλου τοῦ ὁποίου, *κοχλιοειδῶς* *γλυφομένου*, *κατεσκευάζετο* εἰς τὰ *ἐλαιοτριβεῖα* *κάθετος* *στῦλος*, ὅστις διὰ *περιστροφῆς* *κατερχόμενος*, ἐπέεζε τὰς ἐντὸς τῶν *σφυρίδων* *ἐλαίας*². Τὴν *σημασίαν* ταύτην ἔχει ἡ *λ.* *σουυράκι* νῦν ἐν Χίῳ, εἶχε δὲ καὶ *παιαίτερον*, ὡς *παραδίδει* ὁ *Μοσχόπουλος*, ἐξ οὗ ὁ *Du Cange* ἐν τῷ Ἑλ-

1. Fr. Preisigke, Wörterbuch der griechischen Papyrusurkunden, ἐν *λ.* *τετράπυλον*.

2. Τὴν *λ.* ἀναφέρει καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος, Παρεχβ., 914, 24, πρὸς τὸ *σειρὰ* αὐτὴν *συνδέων*· «*σειραὶ*» ἐντεῦθεν *εἰληφθαι* *δοκεῖ* καὶ ἡ *ἰδιωτικῶς* *σέρα* ἢ τὰς *θύρας* *κλείουσα* *πάσαι* *μὲν* *σχοῖνος* *οὐσα*, ὕστερον δὲ καὶ ἐπὶ *ξυλίνων* *μοχλῶν* τῶν ἐντὸς *παρανοουμένη*». Νῦν ἐν *Καππαδοκίᾳ* ἡ *σέρα* λέγεται *σόρα* καὶ τὸ *κλείω* τὴν *θύραν* *σορώνω*. Βλ. Φ. Κουκούλε, *Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός*, 4,285.

3. Νῦν ἐν *Πόντῳ* *σουυράκιν* καὶ ἐν *Καππαδοκίᾳ* *σουυράκι* λέγεται *ράβδος* ἐκ *ξύλου* *στύρακος*.

ληνικῷ γλωσσαρίῳ του παραθέτει τὸ ἐξῆς χωρίον· «ἐλῖξ· κατὰ κύκλον στρεφόμενον, ὡς τὰ κοινῶς *σπουράκια* ἔλικες λέγονται».

Στυράκιον λοιπὸν εἶναι τι τὸ ἐλικοειδές, τὸ κοχλιοτόν. Ὅταν λοιπὸν ἀνήρχοντο ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης διὰ τοῦ στυρακίου, ἀνήρχοντο διὰ χώρου ἐλικοειδοῦς, ἤτοι διὰ κοχλιοειδοῦς κλίμακος, τοῦ πολλακίς *κοχλίου* ἢ *κοχλιοῦ* ἐν τῇ ἐκθέσει λεγομένου¹.

Ὅντως εἰς παρομοίας περιστάσεις τὸν καλούμενον πατριάρχην, ἵνα ἀνέλθῃ πρὸς τὸν βασιλέα, «οἱ σιλεντιάριοι ἀναφέρουσι μέχρι τοῦ κοχλιοῦ» (152,24) καὶ πάλιν τοῦτον ἐξερχόμενον «προπέμπουσιν οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλίου μέχρι τοῦ κοχλιοῦ» (153,23).

Φρονῶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι στυράκιον παρὰ Πορφυρογεννήτῳ εἶναι κοχλιοειδὴς κλίμαξ, ὁ κοχλιός, ὡς εἶπον.

Κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν τελουμένων τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς Διακαινησίμου λέγεται ὅτι, εἰσελθόντος τοῦ βασιλέως εἰς τὴν χαλκὴν πύλην τοῦ Κυρίου, κλείονται αἱ θύραι καὶ ὁ πραιπόσιτος λαμβάνει «τὴν *τόγαν* ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως» (84,21) καὶ ἄνωτέρω (80,14) «ἐπιτίθουσιν ὁ πραιπόσιτος τὴν *τόγα*, ἥγουν τὴν *τιάραν* ἐπὶ τῆς τοῦ βασιλέως τιμίας κεφαλῆς».

Τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως δηλοῦται ἐν τῷ κειμένῳ διὰ τῆς λέξεως *τιάρα*· «καὶ λαβὼν ὁ πραιπόσιτος τὴν *τιάραν* ἐπιτίθουσιν αὐτὴν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως» (104,22), «καὶ λαβόντος τοῦ πραιποσίτου τὴν *τιάραν* ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως» (107,20), «ζωσάμενος (ὁ βασιλεὺς) καὶ σπαθίον βαλὼν καὶ *τιάραν* ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ» (505,12). Τούτου ἕνεκα ὁ Vogt (1,97,12) ἀντικατέστησε τὴν λ. *τόγα* διὰ τοῦ *τιάρα*. Τὸ δημῶδες ὅμως ὄνομα τῆς *τιάρας* ἦτο *τούφα* (πβ. «εἰ δὲ βουληθῶσιν (οἱ δεσπῶται) βάλλειν τὰς *τιάρας*, ἥγουν τὰς *τούφας*» (188,10), «*τιάρα* ταινιωθεὶς *δορθία* (ὁ βασιλεὺς), ἦν *τούφαν* καλεῖ ὁ δημῶδης καὶ πολὺς ἄνθρωπος»²). Κατὰ τοὺς συνεχίζοντας τὸν Θεοφάνη (808,15) τὸ ἄγαλμα τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ ἐφίππου ἐφόρει *τούφαν* καὶ τὸ ἐν 505,12 ἀναφερόμενον *τιάραν* ἐν τῇ ᾧ ἐρμηνεύεται διὰ τοῦ *τούφαν*.

Φρονῶ λοιπὸν ὅτι τὸ *τόγαν* εἶναι παρανάγγωσμα ἀντὶ τοῦ *τούφαν*³, μεθ' ἧς λέξεως παλαιογραφικῶς πλησιάζει πολὺ περισσότερο ἢ τὸ *τιάραν*.

¹ Ἐν σελίδι 644,9 ἀναφέρεται «Εὐδοκία ἡ γυνὴ Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου».

1. Βλ. Φ. Κουκουλέ, Ἑρμηνευτικὰ εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς βασιλείου τάξεως ('Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδ., ΙΘ', 93).

2. Ζωναρά, Ἑπιτομὴ ἱστοριῶν, 3,566,16.

3. Ἡ *τόγα*, ὡς φόρεμα, ἐγκατελείφθη εἰς τὸ Βυζάντιον κατὰ τὸν Ε' μ.Χ. αἰῶνα.

λου» (644,9). Ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ τῆς συζύγου Ἰουστινιανοῦ τοῦ μικροῦ.

Κατὰ τὴν ἐπὶ Λέοντος ἐκστρατείαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Κρήτης ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἀναφέρονται ἀριθμοὶ πλοίων, πληρωμάτων, στρατιωτῶν καὶ νομισμάτων καταβαλλομένων πρὸς πληρωμὴν, πάντες δ' οὗτοι οἱ ἀριθμοί, κατὰ τὴν χρῆσιν τῆς ἐποχῆς, ἀναγράφονται διὰ γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου, τοῦθ' ὅπερ, κατὰ τὸν τελικὸν ὑπολογισμόν, δὲν δίδει τὸ ἀκριβὲς ποσόν, ἴσως καὶ κατὰ πλάνην τοῦ ἀντιγραφέως.

Τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου καὶ τοῦ μέλλοντος ἐκδότου ἐπέστησα ἥδη δι' ἑνὸς παραδείγματος¹, ἐνταῦθα δ' ἀπαριθμῶ καὶ ἄλλα.

Ἐν σελίδι 652,8 λέγεται ὅτι εἰς τὸ πλοῖμον ὀφείλουν νὰ ταξιθεύσουν καβαλλαρικοὶ Ἀρμένιοι φ' (=500), Θρακησίανοι καὶ Μακεδόνες ,αλζ' (=1037), ἀπὸ τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων ,α (=1000), ἀπὸ τοῦ θέματος Σεβαστίας Ἀρμένιοι ,α (=1000), ἀπὸ τὸ Πλατάνιον Ἀρμένιοι φ' (=500), ἀπὸ τῆς Προίνης φ' (=500) ὁμοῦ ,ςλζ' (=6037).

Καβαλλαρικοί, κατὰ τοὺς ἀνωτέρω ὑπολογισμούς, ἐταξίδευσαν 4537, ἀντὶ λοιπὸν ,ςλζ' δέον νὰ γραφῇ ,δφλζ', ἥτοι 4537.

Ἀνωτέρω (651,18 ἐξ.) λέγεται ὅτι οἱ ἄνδρες τοῦ βασιλικοῦ πλοῖμου ἦσαν χιλιάδες ιβ' (=12.000) καὶ Ρὼς ψ' (700). Ὁ στρατηγὸς τῶν Κιβυρραιωτῶν εἶχε ,εχ' (=5.600) καὶ διπλοῦς, ἥτοι ἀναπληρωματικοὺς ,α (=1000), ὁ στρατηγὸς Σάμου ,δ (=4.000) καὶ διπλοῦς ,α (=1000), ὁ στρατηγὸς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ,γ (=3.000) καὶ διπλοῦς ,α (=1000) ὁμοῦ τὸ πᾶν χιλιάδες ,κητ' =28.300 καὶ ὁμοῦ τὸ πᾶν διὰ τε τοῦ πλοῖμου διὰ τε τῶν καβαλλαρικῶν χιλιάδες ,λδλζ'.

Ἀφ' οὗ οἱ τοῦ βασιλικοῦ πλοῖμου ἄνδρες ἦσαν 28.300 καὶ οἱ καβαλλαρικοὶ 4537, τότε πάντες ὁμοῦ ἦσαν 32.837, τὸ τοῦ κειμένου λοιπὸν ,λδλζ' δὲν ἔχει ὀρθῶς, ἀλλ' ἀναγνωστὸν ,λβωλζ'.

Ὡς πρὸς τὰ πλοῖα λέγεται ὅτι ἐστάλησαν δορόμονες ξ' (=60), ἕκαστος μὲ κωπηλάτας σλ' (=230), ἥτοι 13.800 κωπηλάτας καὶ πολεμιστὰς ο' (=70)=4.200 πολεμιστὰς, ἥτοι ἐν ὅλῳ 18.000 ἄνδρας. Εἶτα ἐστάλησαν πάμφυλοι μ' (=40), ἐξ ὧν οἱ μὲν κ' (=20) μὲ πλήρωμα ἕκαστος ρξ' (=160) ἀνδρῶν, ἥτοι 3.200, οἱ δὲ λοιποὶ κ' (=20) μὲ πλήρωμα ἕκαστος ρλ' (=130) ἀνδρῶν=2.600 καὶ Ρὼς ψ' (=700). Ὅμοῦ τὸ πᾶν οὐχὶ ,κγ' καὶ δύο, ὥς θέλει τὸ κείμενον (652,14), ἀλλὰ ,κγω' (=23.800) καὶ Ρὼς ψ'.

1. Ἐπιθι Φ. Κουκούλε, Διορθωτικὰ καὶ ἐρμηνευτικὰ εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς βασιλείου τάξεως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (Ἐπετηρὶς Ἑταιρ. Βυζαντ. Σπουδῶν, ΙΘ', 95).

Ἐν σελίδι 652,5 λέγεται ὅτι ἀπεστάλησαν ἐκ τοῦ θέματος Θρακησίων καβαλλαρικοὶ ,α (= 1000), κατωτέρω ὁμως (655,15), ὑπολογιζομένης τῆς εἰς χρῆμα ἀμοιβῆς αὐτῶν, λέγεται· «διὰ τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων ὑπὲρ ἀνδρῶν ,γ (= 3.000).

Ὁ μέλλων ἐκδότης δέον νὰ ἐξακριβώσῃ μὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν τρισχιλίων δὲν εἶναι ἀκριβής.

Καὶ ἐν σελίδι 652,2, κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς ἀντιμισθίας (ρόγας) φέρεται· «διὰ τῶν Ἀρμενίων Πρίνης ὑπὲρ ἀνδρῶν υ' (= 400) ἀνὰ νομισμάτων ε', ἐν ᾧ ἐν 652,6 ἀναφέρονται Ἀρμένιοι ἀπὸ τῆς Πρίνης φ' (= 500) καὶ πάλιν ἐν 657,17 διὰ τῶν Ἀρμενίων Πρίνης ἄνδρες φ' (= 500), ὁπόθεν φαίνεται ὅτι ἀντὶ τοῦ υ' φ' γραπτέον.

ΦΑΙΔΩΝ Ι. ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

